

Társadalmi egyenlőtlenségek

A struktúra és rétegződéskutatás története

- Egyenlőtlenség- vallások
- Marxi osztályelmélet
- 20 század elejétől: az osztálykonceptió alternatív elméletei születnek meg:
 - Max Weber elmélete:
 - 1923: Gazdaság és társadalom: Osztályok és rendek
 - Gazdaság által meghatározott osztályszerkezet
 - Életforma és presztízs alapján rendi szerkezet (angolban státusz)
- Weber nyomán: empirizált teóriák: a társadalmi egyenlőtlenségek három dimenziója: osztály, státusz (társadalmi presztízs és státusz) hatalom
- Pitrim Sorokin (1927): Társadalmi és kulturális mobilitás – hatása az empirikus mobilitáskutatásokra.
 - A vertikális mobilitás csatornái:
 - hadsereg, egyház, iskola, kormányzati érdekcsoportok, politikai pártok, szakmai szervezetek, vagyonteremtő szervezetek, házasság-család.
 - Sorokin: egymás fölötti osztályok
 - 3 rétegződési dimenzió: gazdasági, politikai és foglalkozási (beosztás, presztízs)

- Theodor Geiger munkássága
 - 30-40 es évek: statisztikai adatokat bőven használ
 - 50-es évek: a társadalmi rétegződés négy dimenzióját különbözteti meg:
 - A gazdasági ágazat
 - Foglalkozási státusz
 - Jövedelem nagysága
 - Képzettség és iskolai végzettség
- William Lloyd Warner
 - Yankee City sorozat (1941-45) – státusz és életkörülmények egyetlen mutatóban sűrítése

- 1950-es évektől kezdve:

Amerika és Nyugat-Európa: a társadalmi rétegződés funkcionalista megközelítése.

- Mai napig: funkcionalizmus-konfliktuselméleti vita.

Funkcionalista megközelítés

- Durkheim
- 30-as, 40-es évek: a funkcionalizmus az antropológia és etnográfia fő áramlata
- Parsons (1945)
- Kingsley Davies – Wilbert E. Moore 1945: A rétegződés néhány alapelve

A struktúra és rétegződés fogalmai

- Rétegződés: A társadalomban élő egyének és csoportok hierarchikus rangsora
- Struktúra: Homályos kategória
- Amerikai Szociológiai Társaság, 1974-es kongresszusának témája volt, Peter M. Blau csoportosítja az elhangzottakat:
 - Coleman, Homans, Merton: a struktúra a pozíciók és szerepek együttese
 - Parsons , Lipset: a struktúra az értékek és normák intézményesültsége

- Lenski, Blau: Struktúra: az emberek differenciálódásának formája – integrációs forma

Szocialista országok: 60-as évektől foglalkoznak a struktúrával.
A társadalom alkotóelemei közötti viszonyok rendszere.

Végső soron:

- Struktúra: *Miként működik a társadalom, milyen viszonylatrendszerek segítségével.*
- Rétegződés: *Milyen a népesség differenciáltsága*

Rétegződés és egyenlőtlenség

- Társadalmi rétegződés: A társadalmi különbségek rendszere.
 - Mit jelent a különbség?
 - Nominális és graduális különbségek vannak
 - Nominális: férfi/nő (horizontális tagozódás)
 - Graduális: folyamatos, nem kategoriális jellegű (vertikális tagozódás)
 - A különbségek közül melyik tekinthető társadalmi különbségnek?
 - Amelyek társadalmilag relevánsak.
 - Minden olyan különbség, amely nemcsak biológiailag értelmezhető, függetlenül attól, hogy biológiai eredetű vagy sem.

- Társadalmilag lényeges különbségről kell csak beszélni.
 - Társadalmilag lényeges k.: Amelyik több más társadalmi különbséggel van kapcsolatban és különösen több egyéb különbségnek az oka.
 - Haj és szem színe
- KSH 1963. évi rétegződésvizsgálata: a munkajelleg csoport szerinti különbségek lényegesebbek, mint a tulajdonforma szerinti különbségek (Ferge, 1967)

Ferge Zsuzsa 1967

- 8 dimenzió:

- 1) tulajdonviszony (feudalizmus vs kapitalizmus)
- 2) vezetés és hatalom (irányító/irányított; hatáskör: országos/helyi; pozíció/személy)
- 3) szakképzett (iskolai végzettség, tudás nagysága, tudás minősége)
- 4) rendszeresség (társadalmi munkamegosztásba való bekapcsolódás)
- 5) mg.-i / nem mg.-i
- 6) képességek jellege
- 7) alkotó / rutinmunka
- 8) munka tárgya

- összevonva munkacsoportok szerint:

- 1) vezető és szellemi
- 2) középszintű szellemi
- 3) irodai
- 4) szakmunkás
- 5) betanított munkás
- 6) segédmunkás
- 7) mezőgazdasági dolgozó
- 8) hivatalsegéd
- 9) alkalmi napszámosok
- 10) nyugdíjas

Réteg és státuszcsoport

- A rétegződés során emberek és csoportok közötti különbségeket is figyelembe lehet venni.

Egyéni szinten:

- Az egyénnek a társadalmi rétegződés különféle dimenzióiban elfoglalt helyét státusznak nevezzük.
- De: Különféle dimenziók szerint különféle lehet a pozíciónk!
 - Gerhard Lenski (1954): az egyén gazdasági, politikai és tekintélybeli státuszai egymástól különbözőek, és az egyén arra törekszik, hogy a különböző státuszokat közös szintre hozza.

Lenski

- Négy státuszindexet szerkesztett:

jövedelmi, foglalkozási, iskolázottsági és nemzetiségi státusz mérésére.

Egyénenként: a négy index átlaga, majd megállapította a státuszinkonzisztenciát.

60-as, 70 –es évek: a politikai magatartás magyarázó elve

Magatartáskutatás: a státuszok szinkronizálásának egyéni törekvése!

Rétegződés-kutatás: a sokdimenzióosság megjelenítése

- Általános státusz: az egyének a sokdimenziós egyenlőtlenségi rendszerben elfoglalt helye
- Státuszcsoport: hasonló általános státuszú egyének közössége

Csoport szinten:

- Bizonyos különbségek nem bonthatók le egyéni szintig.
pld. Egyéni anyagi helyzet (családi anyagi helyzet)
- Házassági heterogámia

- Kolosi Tamás:

3 kérdésre kell koncentrálni:

1. Hogyan, milyen mechanizmusok segítségével történik a ***társadalmi viszonyok újratermelődése?***
2. ***Melyek a lényeges társadalmi egyenlőtlenségek***, milyen státuszcsoporthoz tartoznak?
3. ***Melyek a legfontosabb viszonyjelölő kategóriák?*** (v. k. : annak valószínűsége, hogy valaki adott státuszcsoporthoz tartozik, mely az egyedi sajátosságokon is múlik.)

Rétegződés-vizsgálatok Magyarországon

A társadalmi szerkezet és rétegződésvizsgálat

(Survey típusú adatfelvétel)

Az első 1963 évi KSH rétegződés felvétel; 1988-ig ötévenként KSH felvétel a családi vagy háztartási jövedelmekről.

1981-1982 KSH és Társadalomtudományi Intézet sokdimenziós rétegződés felvételt készített(Kolosi Tamás és munkatársai)

1992 óta BCE Szociológia tanszék és Tárki Magyar Háztartás Panel